

ЛІНГВОДИДАКТИКА

Нікітіна Н.

– кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Донбаського державного педагогічного університету

УДК 378.22:81'246

ДО АКТУАЛЬНОСТІ ПРОБЛЕМИ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ БІЛІНГВІЗМУ НА ОСНОВІ МОВИ МІЖНАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті досліджено проблему комунікативно-мовленнєвої політики як запоруку успішної адаптації людини до світових інформаційних процесів та завдання, які стають перед педагогічною наукою. Визначено низку протиріч у педагогічній теорії та практиці щодо поняття «білінгвізм». Обґрунтовано необхідність доопрацювання понятійного апарату з проблеми на основі систематизації, аналізу і синтезу педагогічних, соціологічних, психологічних та лінгвістичних особливостей розуміння ключового поняття «білінгвізм».

Ключові слова: білінгвізм, інформаційні процеси, комунікативно-мовленнєва політика, міжнародна комунікація.

Никитина Н.

– кандидат педагогических наук, доцент, заведующая кафедрой иностранных языков Донбасского государственного педагогического университета

К АКТУАЛЬНОСТИ ПРОБЛЕМЫ РАСПРОСТРАНЕНИЯ БИЛИНГВИЗМА НА ОСНОВЕ ЯЗЫКА МЕЖДУНАРОДНОЙ КОММУНИКАЦИИ

В статье исследована проблема коммуникативно-языковой политики как залога успешной адаптации человека к мировым информационным процессам, сформированы задачи, которые стоят перед педагогической наукой. Определены основные противоречия в педагогической теории и практике относительно понятия «билингвизм». Доказана необходимость доработки понятийного аппарата на основе систематизации, анализа и синтеза педагогических, социологических, психологических и лингвистических особенностей понимания ключевого понятия «билингвизм».

Ключевые слова: билингвизм, информационные процессы, коммуникативно-языковая политика, международная коммуникация.

Nikitina N.

– Candidate of Science (Theory of Education), Associate Professor, Head of the Department of Foreign Languages of Donbas State Pedagogical University

THE PROBLEM OF DISTRIBUTION OF BILINGUALISM ON THE BASIS OF THE LANGUAGE OF INTERNATIONAL COMMUNICATION

In the paper the problem of communicative language policy as a guarantee of successful adaptation of a person to the world information processes is investigated, the objectives, that pedagogical science faces, are formed. The basic contradictions concerning the notion «bilingualism» in pedagogical theory and practice are defined. The necessity of improving the conceptual apparatus on the basis of systematization, analysis and synthesis of pedagogical, sociological, psychological and linguistic peculiarities of understanding the key concept of «bilingualism» is proved.

Key words: bilingualism, information processes, communicative language policy, international communication.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Характерною ознакою сучасного етапу розвитку суспільства в умовах глобалізації є інтеграційні процеси, орієнтовані на створення широкого спектру міжкультурної взаємодії людини. В результаті взаємопроникнення різних культур зростає мобільність населення, розширюються сфери його життєдіяльності та зайнятості, виникає потреба у встановленні особистих та ділових контактів з зарубіжними партнерами, що неодмінно призводить до виникнення єдиних економічних, релігійних, політичних, освітніх та інших комунікативних просторів.

Міжнародне співробітництво розширює сферу міжнаціональних відносин та міжетнічних взаємодій, що стимулює вивчення іноземної мови як засобу кросс-культурної (міжкультурної, полікультурної) комунікації. Необхідність знання іноземної мови є запорукою успішної адаптації людини до світових інформаційних процесів, повноцінного функціонування та засвоєння норм і цінностей як найважливіших орієнтирів суспільної діяльності людини. Потреба у проведенні комунікативно-мовленнєвої політики ставить перед педагогікою нові проблеми і завдання пов'язані насамперед із всебічним вивченням проблем білінгвізма (двомовності), становлення білінгвальної особистості та формуванням її білінгвальної компетенції.

Стрімкий розвиток науки, культури і освіти каталізує професійні і духовні запити особистості, які не можливо задовольнити без знання іноземних мов, що обумовлює неабиякий попит і соціальне замовлення на спеціалістів, які володіють мовою міжнародної комунікації (переважно однією з індоєвропейських мов германської гілки східно-германської групи). Підтвердження цьому знаходимо у національній рамці кваліфікацій, в якій зазначена вимога щодо «використання іноземних мов у професійній діяльності», як основна складова комунікативного дескриптора, що відображає «здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання» [2]. У зв'язку з цим постає питання відповідності професійних та особистісних якостей, що формуються в процесі здобуття вищої освіти тим, що прописані в Європейській та національній рамках кваліфікацій і сприяють підвищенню конкурентоспроможності на ринку праці двомовних спеціалістів, які володіють рідною та іноземною мовами.

Поняття «білінгвізм» («індивідуальний білінгвізм», «білінгвальність», «двомовність») найчастіше зустрічається у соціологічних, психологічних та лінгвістичних вченнях і безпосередньо пов'язане з цими науками. Однак зміст феномена білінгвізму остаточно не визначений. Зокрема, у словнику соціолінгвістичних термінів білінгвізм визначається як володіння двома різними мовами: своєю рідною мовою і ще однією на рівні, що забезпечує спілкування з представниками іншого етносу в одній чи двох сферах комунікації, як практика використання двох мов в одній мовленнєвій спільноті.

Ю. Д. Дешерієв під білінгвальністю має на увазі вільне володіння або просто володіння двома мовами; У. Вайнрайх та Є. М. Верещагін розуміють двомовність як практику наперемінного користування двома мовами.

У дослідженнях з проблем білінгвізму (У. Вайнрайх, Є. М. Верещагін, Г. М. Вишневська, І. О. Зимня) розкриті сутність, зміст та види цього явища, наведені його класифікації на основі низки ознак, розглянуті лінгвістичні аспекти білінгвізму у зв'язку з проблемою відображення мовленнєвої картини світу у свідомості білінгвальної особистості (білінгва).

У працях, присвячених психології вивчення іноземних мов, висвітлені психологічні чинники становлення мовленнєвої особистості (Є. М. Верещагін, І. О. Зимня), засоби та механізми опанування другої мови, мотивація формування білінгвізма у вищих навчальних закладах та особливості його формування у дорослих.

Питаннями вивчення психолого-педагогічних передумов формування іншомовної компетенції як інтегративної якості особистості, що пов'язана з її здібністю та готовністю здійснювати ефективне спілкування на рідній та іноземній мовах, займались І. О. Зимня, О. Ю. Іскандерова та інші.

У своїх дослідженнях проблем білінгвальної освіти В. В. Сафонова, В. П. Фурманова фокусують увагу на діалозі рідної та іншомовної культур під час формування базових інтегративних та комунікативних вмінь міжкультурної взаємодії та спілкування.

Мета статті. В умовах інформаційного мультикультурного суспільства сприйняття і розуміння феномену білінгвізма є значно ширшим, що дозволяє стверджувати про його прояв не лише в межах двох споріднених мов, але й про розповсюдження білінгвізму на основі мови міжнародної комунікації. Це зумовлює необхідність уточнити зміст поняття «білінгвізм» і дати підходи до визначення ключовим термінам з проблеми: «білінгвальна особистість» та «білінгвальна комунікативна компетенція».

Результати дослідження. Отже, робоче визначення терміну «білінгвізм» у рамках даного дослідження можна звести до володіння двома різними мовами і їх наперемінне використання на рівні, що забезпечує спілкування в одній чи двох сферах комунікації, в яких опановуються спеціальні знання засобами рідної та іноземної мов, формується полікультурна особистість та відбувається її інтеграція в загальноєвропейський та світовий культурний, інформаційно-комунікативний простір.

У визначенні «білінгвальної особистості» (білінгва) найбільш показовим, обґрунтованим і таким, що відповідає меті даного дослідження, є підхід Є. В. Слепцовой, яка зводить розуміння суті «білінгвальної особистості» до такого ступеня володіння двома мовами, який є необхідним для здійснення комунікації обома мовами; сформованості міжкультурної компетенції; білінгвальної мовленнєвої

свідомості.

Найбільш містким і повним є визначення білінгвальної комунікативної компетенції як інтегративної якості особистості пов'язаної з її здібністю (володіння предметною та мовленнєвою компетенціями на рівні двох мов) і готовністю того, хто навчається (компетенції особистісного самовдосконалення) до реалізації ефективної міжгрупової та крос-культурної комунікації, як рідною, так і іноземною мовами [1].

В педагогічній науці поняття «білінгвізм» було заявлене у другій половині ХХ сторіччя. Перші педагогічні дослідження феномену білінгвізма у сферах дошкільної, середньої та вищої освіти з'явилися у період соціального оновлення, прагнення до відкритого суспільства та інтеграції у європейський культурно-освітній простір. У педагогічних дослідженнях, спрямованих на виявлення умов, методів і засобів формування окремих компонентів білінгвальної культури реципієнтів навчання (дітей дошкільного віку, учнів молодшої, середньої, старшої школи та студентів вищих навчальних закладів) описані механізми переходу (переключення) з однієї мови на іншу та основи навчання іноземній мові в умовах білінгвізму; психолого-педагогічні передумови формування іншомовної компетенції (І. О. Зимня, О. Ю. Ісандерова); способи оцінювання білінгвальної комунікативної компетенції, залежність білінгвізму від умов опанування мови (Ю. Д. Дешерієв, А. Г. Ширін). Вивченням педагогічних теорій і методико-дидактичних засад двомовної освіти займалися У. Вайнрайх, Є. М. Верещагін, Г. М. Вишневська та інші.

Основною характерною ознакою цих досліджень є те, що вони сфокусовані переважно на вивченні особливостей білінгвальної освіти реципієнтів навчання – дітей дошкільного, шкільного, підліткового та юнацького віку. Той факт, що увага вчених сфокусована переважно на вивченні особливостей білінгвальної освіти реципієнтів навчання, дітей дошкільного, шкільного, підліткового та юнацького віку, не випадковий через перспективу їх особистісного і професійного становлення, зростання на тлі прискореного темпу розвитку соціально-економічних процесів і, відповідно, підвищених вимог до конкурентоспроможності майбутніх спеціалістів у галузі освіти. Відповідний рівень сформованості їх білінгвальної комунікативної компетенції має задовольняти особисті, навчальні і згодом професійні потреби у рамках крос-культурної комунікації.

Найбільш гостру потребу в опануванні і застосуванні іноземної мови відчувають майбутні викладачі гуманітарних спеціальностей, які постійно стикаються з необхідністю вирішення науково-методичних та організаційних проблем, пов'язаних з опрацюванням оригінальної іноземної літератури для написання курсових, бакалаврських і магістерських робіт, підготовкою доповідей, статей та анотацій іноземною мовою, встановленням міжнародних зв'язків, участю у конференціях міжнародного рівня.

Однак, існує певний дисонанс між усвідомленням необхідності опанування і застосування майбутніми вчителями іноземної мови та реальними можливостями набуття або закріплення необхідних знань та практичних навичок, їх подальшою реалізацією в освітньому процесі.

Так, теоретичний аналіз стану зазначеної проблеми у педагогічній теорії та практиці дозволяє виділити низку протиріч:

- між потребою суспільства у білінгвальних спеціалістах та відсутністю відповідного рівня сформованості білінгвізму як інтегративного особистісного утворення у студентів вищих навчальних закладів;

- між наявністю засобів та методів підготовки фахівців, що володіють іноземною мовою та браком або недостатнім рівнем сформованості білінгвальної культури особистості майбутніх спеціалістів засобами іноземної мови;

- між освітньо-виховним потенціалом фахових дисциплін, що викладаються у вищому навчальному закладі та відсутністю або мінімальною кількістю програм та курсів, які дозволили б розвинути вже сформовані білінгвальні навички студентів та реалізовувати їх на практиці з метою підготовки майбутніх білінгвальних спеціалістів до функціонування у крос-культурних умовах.

Педагогічній науці бракує досліджень і відповідно трактування понять «білінгвальна особистість майбутнього вчителя», «білінгвальна культура особистості майбутнього вчителя», «білінгвальна комунікативна компетенція майбутнього вчителя», наукового обґрунтування педагогічних аспектів формування, критеріїв оцінювання рівня її сформованості та теоретико-методичних підходів до її розвитку, що обумовлює актуальність досліджень з теми. Залишаються недостатньо опрацьованими і розробленими питання структури і змісту білінгвальної комунікативної компетентності, її місця у спектрі базових і спеціальних (комунікативних) компетенцій, конкретного способу, педагогічних умов і науково-методичного супроводу процесу її формування та подальшої реалізації.

Висновки та перспективи подальшої розвідки. Проблема білінгвальної комунікативної компетенції студентів вищих навчальних закладів в освітньому процесі залишається невисвітленою, шляхи і засоби її формування та реалізації недостатньо розроблені, незважаючи на передумови, що свідчать про її системний характер, теоретичну та практичну значущість.

Результати дослідження ступеня вивченості феномену білінгвізму у вітчизняній та іноземній науковій літературі виявили необхідність доопрацювання понятійного апарату з проблеми на основі систематизації, аналізу і синтезу педагогічних, соціологічних, психологічних та лінгвістичних особливостей розуміння ключового поняття «білінгвізм»: уточнення значення і змісту існуючих термінів («білінгвізм», «білінгвальна особистість», «білінгвальна комунікативна компетенція»); виокремлення і подальшого чіткого

визначення тих, що були окреслені в ході дослідження явища білінгвізму в освіті («білінгвальна особистість майбутнього викладача», «білінгвальна комунікативна компетенція майбутнього викладача»).

Таким чином, вважаються доцільними подальше вивчення і розробка актуальних питань білінгвізму в освіті, як універсального феномену, який дозволить збагатити, урізноманітнити і прискорити розвиток теоретичних та прикладних аспектів педагогічної науки і стане базовим елементом розробки концептуальних засад та принципів створення моделі формування білінгвальної комунікативної компетенції у майбутніх викладачів.

Література

1. Искандерова О. Ю. Теория и практика формирования иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции специалиста: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / Оренбургский национальный университет. Оренбург, 2000. 376 с.

2. Пономаренко В. С. Проблеми підготовки компетентних економістів та менеджерів в Україні. URL: <http://competence.in.ua/supplement-d/3#post-title>

Korotiaieva I.

– *Candidate of Science (Theory of Education), Associate Professor, Department of Germanic and Slavonic Linguistics, Donbas State Teachers' Training University*

Strelchenko A.

– *Master's Degree Programme Student, Department of English and German Languages, Donbas State Teachers' Training University*

УДК 378.147.091.31-059.2: 811.111

TECHNOLOGY OF COOPERATIVE LEARNING AND GROUP WORK IN THE ESL CLASSROOM

The article is devoted to relevant problems of cooperative learning technology in the ESL classroom at language departments of tertiary institutions. Different points of view on the problem of the cooperative learning technology in teaching foreign languages are analyzed. General assumptions about cooperative learning, as well as principles, goals and types of group and team work are considered. Significant strategies for group dynamics and essential steps in teaching cooperative skills are characterized. Four levels of cooperative skills can be categorized: forming skills, functioning skills, formulating skills, fermenting skills. Benefits from using cooperative techniques at language departments of tertiary institutions are described. Certain useful methodological guidelines as for the organization of cooperative learning and group work are provided for English language teachers.

Key words: *cooperative learning, group work, project-based learning, English language teacher, language department students, tertiary institution.*

Коротяєва І.

– *кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології Донбаського державного педагогічного університету*

Стрельченко А.

– *магістрантка II курсу англо-німецького відділення філологічного факультету Донбаського державного педагогічного університету*